

ВИКОРИСТАННЯ НА УРОКАХ ІГРОВИХ ФОРМ РОБОТИ

О. Є. Гриценко, м. Прилуки, Чернігівська обл.

Урок — це основна форма навчання в школі. Він є не тільки важливою організаційною, але й, перш за все, педагогічною одиницею навчально-виховного процесу.

Кожен урок робить свій специфічний, власний лише йому, внесок у розв'язання завдань, що стоять перед учителем-предметником. Упровадження в структуру уроку системи пізнавальних і цікавих завдань, запитань, елементів проблемності, незвичний виклад нового матеріалу тощо значно урізноманітнюють складний процес навчання та виховання, сприяють активізації розумової діяльності учнів і розвитку творчих здібностей.

Кожна дитина — талановита! Завдання на сьогодні — зростити в цій дитині закладені природою зерна обдарованості, не змарнувати час, і, головне, не обділити увагою кожную без винятку дитину, надати їй можливість проявити себе в різних сферах діяльності. Ефективність навчального процесу багато в чому залежить від уміння вчителя правильно організувати урок і грамотно вибрати ту чи іншу форму проведення заняття. Я дотримуюсь нетрадиційної організації уроку.

У сучасній психолого-педагогічній і методичній літературі поширене означення нетрадиційного уроку як імпровізованого навчального заняття, що має нетрадиційну (невстановлену) структуру. Нетрадиційний урок також вважається незвичним за задумом, організацією та методикою проведення.

Нетрадиційні уроки мають спільну мету: підвищити інтерес учнів до навчання і тим самим підвищити ефективність навчання. Для учнів — це можливість розвинути свої творчі здібності, оцінити роль знань і побачити їх застосування на практиці, відчувти взаємозв'язок різних наук, самостійність і зовсім інше ставлення до праці. Для вчителя — це можливість краще пізнати та зрозуміти учнів, оцінити їхні індивідуальні особливості, це можливість для

самореалізації, творчого підходу до роботи, здійснення власних ідей. Урок може зберігати традиційну структуру, тобто організаційний момент, повідомлення нових знань, контроль вивченого, а може бути оригінальним завдяки зміні послідовності звичайних етапів, ігровій основі тощо. Ці «захопливі» доповнення можуть бути вбудовані як фрагменти у структуру уроку, або це може бути урок, що повністю ґрунтується на одному з методів.

Нетрадиційні уроки, як і завжди, посідають вагоме місце в навчальному процесі. Ця форма є виграшною, тому що в ній представлені оригінальна подача матеріалу, зайнятість учнів не тільки під час підготовки до уроку, але й під час проведення самих уроків через різні форми колективної та групової роботи (на уроці задіяні всі учні, усі працюють творчо). Використання нетрадиційних методів роботи на уроках дозволяє отримати більш високі результати навчання: зростає рівень знань, умінь, навичок, зростає інтерес до предмета.

Нетрадиційність моїх уроків полягає в тому, що викладаю тему за своїм баченням, іноді відходячи від стандартів програми, від певної послідовності викладу матеріалу, запропонованого авторами програм та підручників, і все одно досягаю з учнями поставленої мети: учні оволодівають необхідними знаннями, уміннями та навичками, визначеними державною програмою. До того ж у них підвищується самооцінка, інтерес до предмета, пізнавальна активність.

За допомогою нестандартних уроків готую учнів до практичної діяльності, виробляю життєву позицію, привчаю до колективних та групових форм роботи.

Проводячи нестандартні уроки, дотримуюсь таких вимог:

- ✓ ігрове завдання збігається з навчальним;
- ✓ зміст нетрадиційного уроку є посиленням для кожної дитини;

- ✓ підсумок завжди є чітким і справедливим;
- ✓ поряд із навчальними завданнями реалізуються і виховні.

У процесі виконання нестандартних завдань навчаю учнів зосереджуватися, самотійно думати, розвиваю увагу, кмітливість, мислення. Освітня, розвивальна та виховна функції діють у тісному взаємозв'язку.

Нетрадиційний — це такий урок, де традиційні елементи виконуються нетрадиційними способами, і на цій основі структура цього уроку суттєво відрізняється від структури традиційного уроку. Тобто, можна стверджувати, що нетрадиційний урок — це розвиток, рух структури традиційного уроку. Якщо хоча б один елемент традиційного уроку буде реалізовано нетрадиційним способом, то вже такий урок певною мірою можна назвати нетрадиційним або традиційним із нетрадиційним виконанням одного із елементів уроку. Нетрадиційність уроку виявляється і в нетрадиційній тривалості уроку. Фактично, тривалість нетрадиційного уроку виходить за межі загальноприйнятої, і в першу чергу, за рахунок залучення учнів до виконання завдань, пов'язаних із підготовкою до цього уроку. Адже нетрадиційний урок розпочинається з моменту його підготовки. Власне сам урок — це його заключний акорд. Якщо в підготовці традиційного уроку основна вага лягає на плечі вчителя, то в нетрадиційному уроці ми маємо концентрацію вольових, інтелектуальних, емоційних зусиль учнів як під час підготовки до уроку, так і під час його проведення. У зв'язку з цим можна виділити пізнавально-організаційну і творчу активність учнів.

Щодо того, коли краще проводити такий урок — на початку вивчення теми, усередині, наприкінці, — то це залежить від тієї мети, яку сформулював учитель перед цим уроком. Однак зрозуміло, що він має органічно влітатися у всю систему уроків із певної теми.

Нетрадиційні уроки можна класифікувати за різними критеріями й підставами. Наприклад:

- ✓ підсумково-узагальнювальні уроки можуть бути проведені у формі уроку-вікторини, уроку-КВК та багатьох інших, у тому

числі й у формі гри. Із цією метою використовуються театралізовані уроки: урок-спектакль, урок-концерт;

- ✓ контрольні уроки мають теж немалий спектр: урок-змагання, урок-естафета, урок-подорож;
- ✓ уроки повторення можна провести у формі уроку-аукціону, уроку-гри;
- ✓ ідею міжпредметних зв'язків можна реалізувати на уроках інтегрованих і бінарних;
- ✓ розширення та поглиблення знань є можливість реалізувати на уроці-рольовій грі, уроках-змаганнях.

Єдиного підходу до класифікації таких уроків немає і, на мій погляд, запровадити одну яку-небудь класифікаційну схему — означало б знищити саму ідею нетрадиційності. Нетрадиційний урок — це, перш за все, результат творчого пошуку вчителя.

Нестандартні уроки більше подобаються учням, ніж буденні навчальні заняття. Насамперед тому, що навчальний процес тут має багато спільного з ігровою діяльністю дітей. Майже всі прийоми і способи дії нестандартних уроків відрізняються ігровим стимулюванням.

Розглянемо докладніше найпоширеніші різновиди нестандартних уроків.

УРОК-ВІКТОРИНА

Проведення уроку-вікторини буде результативним лише за вмілої підготовки його вчителем.

В основі вікторини лежать запитання, на які мають відповісти окремі учні чи команди, тому від змісту, форми та характеру запитань залежить результат вікторини. Складаючи запитання вікторини, учитель повинен урахувати вік, інтереси, розумовий розвиток, рівень знань учнів класу. Готуючи урок-вікторину, не можна забувати, що головне завдання цієї форми навчання — дати учням знання з певної теми. Усі запитання вікторини повинні бути цікавими і нестандартними. Слід уникати сталих форм запитання за зразком: «Сформулюйте означення», «Назвіть». Під час формулювання запитань учитель може використати ілюстрації, роздавальний матеріал, твори мистецтва.

МЕТОДИКА ТА ПОШУК

Урок-вікторина має характер змагання, що також повинно впливати на побудову запитань. Для активного змагання запитання вікторини слід формулювати чітко, конкретно, без зайвих слів. Лише в такому випадку діти зможуть дати швидку відповідь. Не менш важливим є підбиття підсумків вікторини. Логічним закінченням уроку-вікторини повинно бути оголошення переможців і оцінювання учнів.

УРОК-ЗМАГАННЯ

Урок складається із декількох конкурсів. Учнів попереджають, що в ході змагання враховуватиметься активність кожного члена команди і всієї команди в цілому.

Складаються відомості, у них журі вноситиме оцінки за відповідь кожному учневі. Перемагає команда, яка набирає більшу кількість балів. Наприклад, на уроці можуть бути такі конкурси: «Конкурс кмітливих», «Змагання любителів кросвордів», «Знайди помилку», «Пошук» та ін.

УРОК-АУКЦІОН

На дошці написано список запитань, які повинні бути «продані» на «аукціоні» і на які всі учні мають знати відповіді. Для проведення «аукціону» обирається експертна група, керівник цієї групи — ведучий. Ведучий визначає, у якому порядку він має називати учнів, які обирають запитання, що «продається». Ведучий називає першого учня, той — номер запитання. Усі очима знаходять текст запитання на дошці. Ведучий запитує: «Хто хоче купити це запитання?» (треба розуміти це питання як таке: «Хто знає відповідь на нього?»). Чекає піднятих рук. Рахує: «Один», — знову читає запитання і оголошує: «Два...» Якщо піднялася рука «покупця», надає йому слово. За відповідь нараховуються бали. Відповідь можна уточнити, розширити, поглибити і за це також одержати бал. Коли запитання повністю куплене, ведучий називає другого продавця, і так, поки всі питання не будуть з'ясовані.

УРОК-КВК

Це своєрідна гра-змагання команд веселих та кмітливих, що розгортається на уроці. Ха-

рактерною ознакою такого уроку є його насиченість позитивними емоціями. Безперечно, що урок, повний емоцій, на довгий час збережеться в пам'яті учнів. До того ж він сприяє засвоєнню знань, розвиває активність, спостережливість, дотепність.

Уроку-КВК притаманні певні особливості, що відрізняють його від усіх інших типів нестандартних уроків, які слід урахувати під час його підготовки та проведення.

Перш за все, треба організувати, як мінімум, дві команди, які братимуть участь у КВК. Команди повинні знайти собі цікаві назви та обрати капітанів.

Другим важливим моментом уроку-КВК є наявність журі, яке оцінюватиме гру команд. Склад журі може бути різноманітним, включаючи і вчителя, і учнів, а також запрошених учителів, батьків учнів класу. Головним критерієм під час формування журі повинна бути не його кількість, а об'єктивність.

Щодо змісту КВК, то його повинні формувати такі конкурси, які б мали триєдину мету (навчальну, виховну, розвивальну) і за тривалістю вмістилися б у відведений для уроку час. Саме під час формування змісту уроку-КВК не варто забувати, що це урок, а не виховний захід, тому потрібно дотримуватися всіх функцій і завдань навчального заняття.

УРОК-ПОДОРОЖ

Одним із найцікавіших нетрадиційних уроків упродовж усіх етапів вивчення матеріалу є урок-подорож.

Мета таких уроків — зацікавити всіх учнів; створити атмосферу невимушеності та веселих настроїв у дітей; стимулювати до розвитку творчих задатків учнів: кмітливості, логічного мислення, уяви; привчити дітей швидко орієнтуватися в особистих знаннях, використовувати їх на практиці.

Ефективність такої нетрадиційної форми організації навчальної діяльності учнів залежить від підготовки вчителя та учнів до уроку. Спочатку треба визначити тему, мету, логічну послідовність уроку, продумати організаційні заходи і шляхи підготовки учнів до уроку.

Для уроків-подорожей слід виготовити карту або план, за яким триватиме подорож країною Інформатики. Під час проведення таких уроків дуже важливо підбити підсумок заняття, визначити переможця, указати на недоліки.

УРОК-ГРА

Залежно від конкретної педагогічної мети уроку, його змісту, індивідуальних психологічних особливостей дітей та рівня їхнього розвитку, можна проводити ігри з одним учнем, групою або всіма учнями класу. Ігри організовують тоді, коли необхідно на практиці показати, як правильно застосовувати знання. У процесі проведення ігор у багатьох учнів підвищується інтерес до навчального предмета. Навіть пасивні на уроках учні хочуть вступити у гру. Ігри повніше реалізують підготовку учнів до практичної діяльності, привчають до колективних форм роботи.

Ефективною є гра, що проводиться з наставною на перемогу. Система підбиття підсумків гри передбачає:

- ✓ доброзичливе ставлення до учня;
- ✓ позитивне оцінювання зусиль учня;
- ✓ конкретні вказівки, спрямовані на покращення досягнутого результату.

Призначення ігор різноманітне. Це й ознайомлення з новим матеріалом, і закріплення, повторення раніше набутих знань. А. С. Макаренко писав: «Треба зазначити, що між грою і роботою немає великої різниці. У кожній грі є насамперед робоче зусилля думки».

У процесі гри в учнів виробляється звичка зосереджуватись, самостійно думати, розвивати

увагу, спостережливість, кмітливість. У грі всі діти займають активну позицію. Ігри на уроках пов'язані з розвитком пізнавальних інтересів школярів, розвивають усне мовлення та логічне мислення. Гра дарує дітям радість і захоплення, пробуджує в душі кожного з них добрі почуття, роздмухує вогник дитячої думки і творчості. Вона дає змогу привернути увагу й тривалий час підтримувати інтерес до тих важливих і складних завдань, на яких у звичайних умовах зосередити увагу не завжди вдається.

Щоб ігрова діяльність на уроці проходила ефективно і давала бажані результати, необхідно нею керувати, забезпечивши виконання таких вимог:

- ✓ готовність учнів до участі у грі;
- ✓ забезпечення кожного учня необхідним дидактичним матеріалом;
- ✓ чітка постановка завдання гри. Пояснення гри — зрозуміле, чітке;
- ✓ дії учнів слід контролювати, вчасно виправляти, спрямовувати, оцінювати;
- ✓ не можна допускати приниження гідності дитини (образливе порівняння, оцінка за поразку в грі, глузування тощо).

Ігри важливо проводити систематично і цілеспрямовано на кожному уроці, починаючи з елементарних ігрових ситуацій, поступово ускладнюючи і урізноманітнюючи їх зі зростанням обсягу знань учнів. Гра як метод навчання організовує, розвиває учнів, розширює їхні пізнавальні можливості, виховує особистість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зотов Ю. Б. Организация современного урока. — М., 1983.
2. Кучеренко Т. А., Смирнова М. Е., Малютіна О. В. Інновації як умова ефективної організації навчально-виховного процесу в сучасній школі // Відкритий урок. — 2003. — № 7–8.
3. Малофійк І. В. Урок у сучасній школі. Питання теорії та практики. — Рівне, 1997.
4. Педагогічна творчість і майстерність: Хрестоматія / Укл. Н. В. Гузій. — К. : ІЗМН, 2000.
5. Тучкова Т. Урок — показатель мастерства учителя // Відкритий урок. — 2004. — № 9–10.
6. Шарков В. Д. Сучасний урок. — К. : Фенікс, 2006.